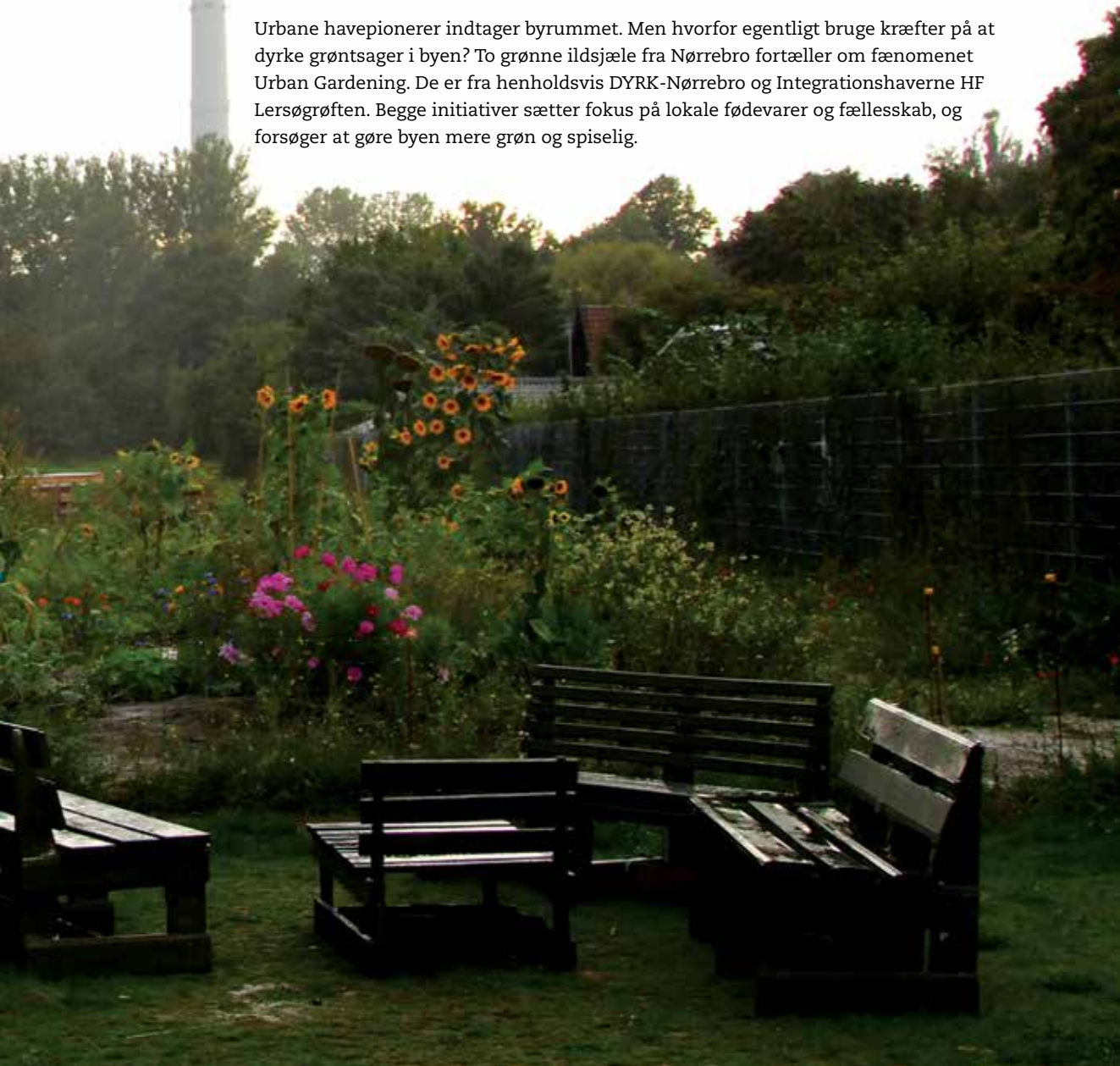

GRØNTSAGER FÅR NYE FÆLLESKABER TIL AT SPIRE I BYEN

Af: Ditte Rasmussen Brøgger

Urbane havepionerer indtager byrummet. Men hvorfor egentligt bruge kræfter på at dyrke grøntsager i byen? To grønne ildsjæle fra Nørrebro fortæller om fænomenet Urban Gardening. De er fra henholdsvis DYRK-Nørrebro og Integrationshaverne HF Lersøgrøften. Begge initiativer sætter fokus på lokale fødevarer og fællesskab, og forsøger at gøre byen mere grøn og spiselig.

Urbane pionerer eller gamle traditioner

Det at dyrke grøntsager i byen er ikke noget nyt fænomen. Der har været kolonihaver og daghaver i Danmark siden slutningen af 1800-tallet, og der findes i dag over 400 kolonihaveforeninger og flere daghaveforeninger i landet. Produktionen af fødevarer fra kolonihaverne har været vigtig specielt i krisetider, og under 2. verdenskrig steg antallet af kolonihaver. Globalt set er det også nødvendigheden, der er grunden til, at urban fødevarerproduktion er aldeles almindelig i mange storbyer i Afrika, Asien og Latinamerika. Herhjemme er det måske mere et spørgsmål om livsstil, hvor det handler om at være med på moden. Eller er det? I denne artikel møder vi Asmund Bertelsen og Pernille Johansen, som bruger en stor del af deres fritid på at dyrke grøntsager på Nørrebro i hver deres haveprojekt. De mener ikke, at det bare er et modefænomen, men fremhæver havernes store betydning for mennesker såvel som for byen.

Kolonihaverne er stadigvæk populære, men den form for have-aktiviteter, der skyder frem i byen i dag, har en helt anden form. Den største forskel er, at det kollektive er i fokus. I USA er "community gardening" et velkendt fænomen, der som navnet siger forener fællesskab og havearbejde, og som dermed på mange måder er i modsætning til den traditionelle kolonihaveform, hvor den enkelte har sin helt egen have gemt bag hække og med hvert sit dannebrogslag vejende i flagstangen. Den nye bølge af haveinitiativer i danske byer minder om "community gardening". Fænomenet har endnu ikke en dansk benævnelse, men man støder på ord som byhave, fælleshave, taghave eller låneord som urban gardening, urban farming og guerilla gardening. Den nye type af dyrkningsfællesskaber bygger på frivillighed, fællesskab og læring. De arbejder visionært, ikke blot i forhold til de deltagende selv, men også i forhold til lokalområderne og til byrummet.

Det billede medierne tegner af Nørrebro fokuserer ofte på uroligheder, optøjer og bandeopgør. Men der er måske ikke så mange der ved, at Nørrebro udover at være det sted i Danmark med færrest grønne kvadrater per indbygger, samtidig er det sted i landet hvor der er flest initiativer, der fokuserer på alternative måder til lokalt at producere by-grøntsager. Et eksempel findes på taget af Blågårdsskolen på Nørrebro. Her ligger en stor have, hvor der dyrkes jordbær, mynte, tomater mv. DYRK hedder den og er startet af frivillige i 2010.

Fra gaden kan man kun se enkelte solsikker stikke op over tagkanten, men tager man elevatoren op, mødes man af et mylder af grønne planter, blomster og ikke mindst spiselige grøntsager. Pernille er en af dem, der lægger mange kræfter i haven: "Jeg havde længe savnet en have", siger Pernille, der er vokset op i et hus med have, hvor der blev dyrket bønner, bær, salat osv. Da hun flyttede til byen, troede hun ikke, at det var muligt at have adgang til at dyrke grøntsager. Men det har hun nu - på et tag på Nørrebro.

Haveforeningen Lersøgrøften ligger lige dér, hvor Nørrebro bliver til Nordvest og lige op ad nogle af de områder, der findes på regeringens ghettoliste. HF Lersøgrøften består af små individuelle haver på 6 m². Når man lejer en have, forpligter man sig til at dyrke og passe haven, men herudover skal man også deltage i fællesaktiviteter. Haven er startet af en gruppe lokale, og drømmen er, at interessen bliver så stor, at haverne til sidst dækker hele den tomme grund mellem Bispebjerg Station og Ryparken Station. HF Lersøgrøften bygger på ideen fra daghaverne, der er små nyttehaver, hvor man kan dyrke grøntsager. Asmund er formand

Traditionen med taghaver kommer fra New York. Her ses en taghave med udsigt over Manhattan.

for bestyrelsen HF Lersøgrøften. Han mener, at der er mange grunde til at dyrke grøntsager i byen: Adgang til sunde fødevarer og det at afstanden mellem jord og bord forkortes er væsentlige grunde. Men også den personlige tilfredsstillelse ved at spise noget hjemmedyrket, muligheden for at lære om fødevarer og det sociale, hvor haven kan være grobund for nye bekendtskaber, er vigtig for Asmund.

Vidensdeling, mad, lokale produkter og CO²

Emnet mad har altid været en væsentlig del af den generelle diskurs i samfundet. I flere årtier har fokus på forskellige tilberedninger været fremherskende, hvilket viser sig i de mange opskrifter i ugeblade, antallet af solgte kogebøger og mængden af madprogrammer i TV. Men det stigende fokus på bæredygtighed betyder, at sammenhængen mellem CO²-udledning og fødevarerproduktion bliver stadig mere

aktuel for mange mennesker. "Det er så fjollet at købe hvidløg importeret fra Kina, når man kan dyrke dem lige her på Nørrebro", siger Pernille. "Min motivation for at bruge min tid i DYRK er, at jeg har mulighed for selv at vælge, hvor nogle af de grøntsager jeg spiser kommer fra, og at jeg kan inspirere andre til det samme."

Urbaniseringstendensen er mærkbar verden over, også i Danmark. Flere og flere børn vokser op i byen og får derfor ikke et nært forhold til natur og landbrug. Pernille forklarer at cirka halvdelen af dem, der kommer i DYRK, ikke på forhånd ved noget om, hvordan en jordbærplante ser ud eller i det hele taget, hvordan grøntsagsdyrkning foregår. Det er måske, fordi hun selv er vokset op med en have med grøntsager, at hun er opmærksom på problemet: "Det er nødvendigt at forholde sig til, at flere børn og voksne ikke ved, hvordan en gulerod vokser, og hvor lang ▶

tid det tager for en tomat at modne.” siger hun. ”Jeg deler gerne min viden med andre, fordi jeg finder det vigtigt, at vi ved noget om den mad vi spiser, så vi kan tage et aktivt valg omkring den”. I modsætning til tidligere er produktion af fødevarer ikke det eneste formål med nutidens byhaver. Muligheden for at også byboere kan lære om mad, planter og fødevarer er også meget vigtigt. Der er et stort læringspotentiale i den nye kultur med byhaver. ”Det er mere end bare envejslæring. Man lærer i fællesskab. Hvis der er én, der ved meget om tomater og en der ved noget om noget andet, så kan de dele deres viden og lære meget af hinanden”, siger Pernille. I DYRK kan man lære at lave have ved at komme og være med og tage del i arbejdet og få jord under neglene.

En anden form for haver er Skolehaverne, der har eksisteret i Danmark siden 1903. De har til formål at give børn adspredelse og mulighed for at lære uden for klasseværelset og samtidig få frisk luft. Haverne oplever stor fremgang og efterspørgsel, og skolehaverne er kommet på de københavnske skoleskemaer, hvor flere skoler prioriterer, at noget af skoletiden skal bruges på at lære at lave have. Skolehaverne i København er blevet så populære, at der nu er for få skolehaver til at dække efterspørgslen.

En tredje måde at lave vidensformidling på kan

man finde hos Mads Tagtomat. Hans have ligger ca. 500 meter fra DYRK. Han har startet sin egen produktion af tomater på taget af et affaldsskur i en baggård på Nørrebro, og han er meget fokuseret på at lære folk at dyrke tomater i byen, hvorfor hans primære fokus er at lave workshops og dele sin viden med andre.

” DEN NYE TYPE AF DYRKNINGSFÆLLESKABER BYGGER PÅ FRIVILLIGHED, FÆLLESSKAB OG LÆRING ”

Integration og fællesskab i en mangfoldig by.

Både Asmund og Pernille er enige om, at grøntsagsdyrkning i byen giver mulighed for at lære noget nyt samtidig med, at man forkorter afstanden fra jord til bord. Men et an-

det væsentligt formål omhandler det fællesskab, der opstår omkring projekterne. Flere teoretikere indenfor socialvidenskab har beskrevet, hvordan nutidigt fællesskab har trange vilkår. Specielt er fællesskab i storbyerne truet. Sociologen Robert Putnam har i sin populære bog ”Bowling Alone” fra 1995 skrevet om samfundets problemer med stigende individualisme og mangel på fællesskab. Hans analyse af et fællesskab i forfald er blevet citeret meget. Men der ses for tiden flere tendenser til at modvirke denne individualisme og skabe mere social kapital. Byhaverne er et godt eksempel herpå.

I HF Lersøgrøften er der ingen hække mellem haverne, og det er helt bevidst. Når hækken ikke er fysisk eksisterende, er den det heller ikke i overført

S-toget suser forbi HF Lersøgrøften ca. hvert 10 minut, grøntsagerne dyrkes midt i byen på et stykke uudnyttet land langs med banen.

betydning. "Vi har et sammenhold her på en anden måde end i kolonihaveforeningerne, hvor de har deres hække omkring sig. Her er der en god stemning, fordi det er så småt, haverne vokser bogstaveligt ind i hinanden og folk er gode til at tage hensyn og til at give plads til hinanden", siger Asmund. I DYRK er det hele fælles, selv om det sagtens kunne arrangeres således, at hver havde sit eget bed, men Pernille mener ikke, at det ville være en fordel. Hun siger: "Hvis man har sit eget højbed at passe, behøver man jo ikke tænke på andre end sig selv. Plads er jo en begrænsende faktor, da haven ligger på et tag, og samlet set kan haven have en større diversitet af planter, når alt er fælles", forklarer hun og tilføjer: "Folk i byen har jo travlt med mange ting og for travlt til at komme og vande hver dag, derfor er det godt med fællesskabet".

For Pernille handler det om at skabe en mulighed for at lære sine naboer at kende, lave community-aktiviteter og muligheden for at være sammen på nye måder, baseret på en tankegang om at skabe mere bæredygtighed. I modsætning til andre byhaveprojekter hvor alt er fælles, mener Asmund, at det er en god ide, at man har hver sin individuelle have, bl.a. fordi folk herved føler et ansvar og derfor kommer og passer haven. Han mener, at det fællesskab, der er i haver, hvor alt er fælles, faktisk kan blive ekskluderende i stedet for inkluderende, fordi de som gør tingene på deres egen måde eller tænker lidt anderledes har svært ved at være med. I HF Lersøgrøften har de et fællesskab, hvor alle har lov at være individuelle i deres tilgang til haven, og der er lige så mange måder at gøre det på, som der er haver. Nogle har plantet blomster på alt deres jord, mens andre har flere årlige sæsoner med grøntsager og et meget højt udbytte.

HF Lersøgrøften kalder også haveforeningen for en integrationshave, da det er organiseret således, at hver anden have tilhører en person, der ikke er født i Danmark. Der er op mod 20 forskellige nationaliteter repræsenteret i haveforeningen, og foreningen tegner et godt billede af befolkningssammensætningen i området. "Haven er et sted, hvor vi kan mødes på lige vilkår og være sammen med andre mennesker om at udrette og skabe noget". Dette er i modsætning til traditionelle integrationsprojekter, hvor integration er det primære og aktiviteten det sekundære. "Her er det vigtigste at dyrke grøntsager og integrationen er dermed noget, der kommer af sig selv". Asmund mener, at haveprojektet har en stor positiv virkning på integrationen i området. Han er helt sikker på, at det at han har en have i foreningen gør, at han møder og taler med mange flere mennesker med en anden baggrund og en anden nationalitet end han ellers ville have gjort. "Her er der mulighed for small-talk, og

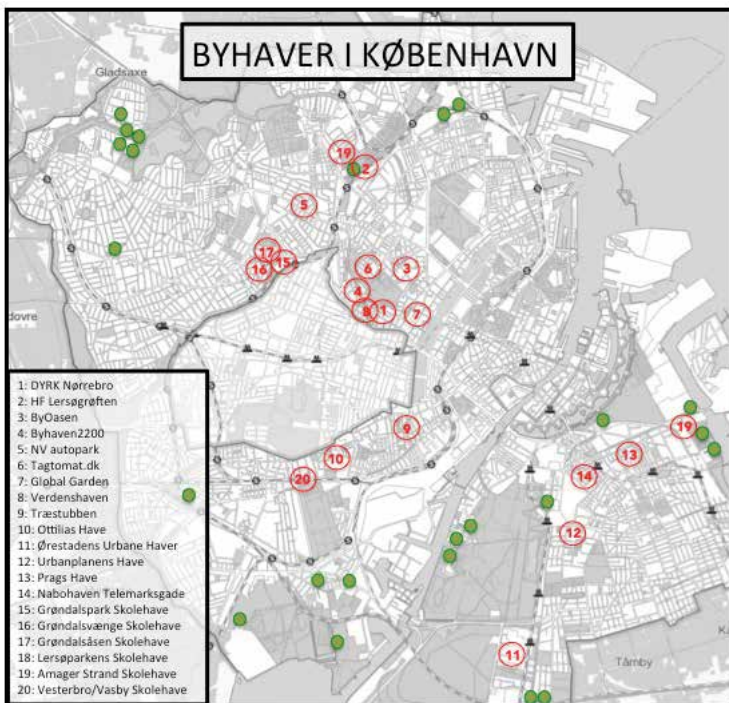

Dagens høst af tomater fra DYRK-Nørrebro.

det er meget vigtigt. Folk blander sig med hinanden og blander sig i hinandens haver på den gode måde", siger han og smiler, mens vi kigger på hans imponerende grønkålsbed.

Døgnflue eller paradigmeskift

Urban gardering er gennem de senere år blevet mere anerkendt herhjemme. Tidligere var det vanskeligt at få tilladelse til at anlægge urbane haver, men der er i kommunen stigende åbenhed overfor denne form for initiativer. Det betyder, at flere får muligheden for at komme i gang, og samtidig er der flere og flere, der tager initiativer til det. "Desværre er der en udbredt opfattelse af, at grøntsager dyrket i byer må være forurenede, hvilket måske skræmmer nogle fra at gå i gang med at dyrke grøntsager", forklarer Pernille. Der er potentielt set en risiko for forurening i byen. I København er alle jorder per definition klassificeret som forurenede på grund af mange års påvirkning fra mange mulige forureningskilder. "Det er helt klart på sin plads at være forsigtig", siger Pernille. "Mange jorder er forurenede, og hele ideen er jo at dyrke noget, der er sundt, og ikke at lave usunde eller skadelige fødevarer", siger hun. Der er forskningsmæssige initiativer i gang med henblik på at afklare forureningsrisikoen i forbindelse med dyrkning af grøntsager i byen. "At denne type forskning overhovedet foregår, viser i sig selv, at grøntsagsdyrkning i byen betragtes med stor interesse og seriøsitet. Og jo mere forskning der kommer, jo mere klarhed bliver der, og jo færre myter vil der være omkring emnet", siger Pernille. I DYRK er alle grøntsager økologisk dyrket og jorden er importeret fra områder, der er 100% forureningsfri. ▶

Kort over nogle af de byhaver der findes i København. Daghaver er markeret med grønt og hertil kommer også omkring 40 kolonihaver og flere mindre have projekter. Baggrundkort er fra kbhkort.kk.dk.

”Når vi har ”åbent hus” sætter vi et skilt op nede på gaden, og så kommer folk fra området op for at se, hvad det egentligt er, vi laver heroppe. Folk bliver overrasket over at blive mødt af alt det grønne, der vokser her, for det er man jo ikke vant til her i byen”, siger Pernille. DYRK har også haft besøg af Bonderøven fra DR2, der laver et program om byhaver. ”Jeg tror bestemt ikke, at det er en døgnflue”, siger Pernille og fortsætter: ”Der er en stigende tendens i samfundet til, at folk bekymrer sig om, hvor deres fødevarer kommer fra. Men måske er den form for urban

gardening, vi ser nu ikke den endelige form. Der kan komme mange nye initiativer og ideer i fremtiden”. Mens jeg snakker med Asmund trækker det op. De sorte efterårsskyer trækker sig sammen på himlen, og små lette dryp bliver erstattet af tunge dråber. Sommeren er forbi, væk lige så hurtigt som den kom, men ifølge Asmund er byhaver noget, der er kommet for at blive i vores bybillede. ”Fordi det handler om en universel glæde, lysten til at dyrke noget at se noget vokse og kunne følge det”, siger han.

Temaer til undervisningen: For eksempel til gruppearbejde i 7.-9. kl. og på stx.

Spørgsmål til undervisning:

- Har du været med til at dyrke grøntsager? Hvor og hvordan gjorde I?
- Hvor kommer de grøntsager du spiser fra? Har du prøvet at læse noget om det på posen med æbler eller tomater?
- Hvad betyder ordet bæredygtig?
- Er vores fødevarerproduktion bæredygtig? Hvorfor / hvorfor ikke?
- Hvilke fordele ved grøntsagsdyrkning i byen er nævnt i artiklen? Kan du nævne andre fordele?
- Hvilke ulemper ved grøntsagsdyrkning i byen er nævnt i artiklen? Kan du nævne andre ulemper?

Skrevet af:

Ditte Rasmussen Brøgger
Forskningsassistent, Institut
for Geovidenskab og
Naturforvaltning
Københavns Universitet

A woman with brown hair and bangs, wearing a dark blue jacket, is smiling and tending to a tall sunflower in a raised garden bed. The garden is filled with various plants, including other sunflowers and leafy greens. The background shows a cityscape with buildings under a blue sky with light clouds. The text is overlaid in the upper middle part of the image.

**PERNILLE JOHANSEN LUGER UD
I HØJBEDENE I TAGHAVEN DYRK**